

**Інформаційна довідка
щодо проекту Закону України
«Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо
запровадження кримінальної відповідальності за порушення
законодавства про оборону, мобілізаційну підготовку та мобілізацію,
вчинені керівниками територіальних центрів комплектування та
соціальної підтримки, головами та членами військово-лікарських комісій»
(реєстр. № 12442 від 27.01.2025 р.)***

***Анотація.** В інформаційній довідці розглянуто підстави запровадження кримінальної відповідальності за порушення законодавства про оборону, мобілізаційну підготовку та мобілізацію, вчинені керівниками територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки, головами та членами військово-лікарських комісій; визнання суб'єктами незаконного збагачення осіб, які прирівняні до осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування в контексті законопроекту реєстр. № 12442 від 27.01.2025 р. (далі – Законопроект).*

Проаналізовано відповідність Законопроекту вимогам Конституції України, основоположним засадам правотворчої діяльності, положенням чинного законодавства про кримінальну відповідальність, законам України, що регулюють суспільні відносини у сфері оборони, мобілізаційної підготовки та мобілізації.

***Ключові слова:** кримінальна відповідальність, оборона, мобілізація, військово-лікарська комісія, центр комплектування та соціальної підтримки, незаконне збагачення, покарання.*

Вступна частина. В умовах дії правового режиму воєнного стану в Україні та виконання завдань забезпечення національної безпеки, актуалізуються питання посилення кримінальної відповідальності службових осіб територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки, а також осіб, які входять до складу військово-лікарських комісій за неналежне виконання своїх службових обов'язків та порушення законодавства про оборону, мобілізаційну підготовку та мобілізацію.

Удосконалення правових підстав кримінальної відповідальності за правопорушення у сфері забезпечення призову та мобілізації передбачає криміналізацію порушення порядку проведення медичного огляду (військово-лікарської експертизи) для визначення придатності за станом здоров'я до військової служби та порушення військовою службовою особою порядку призову (прийняття) громадян на військову службу, а також розширення кола суб'єктів корупційного кримінального правопорушення, передбаченого статтею 368-5 Кримінального кодексу України (далі – КК).

Проектом пропонується: криміналізувати умисне порушення порядку проведення медичного огляду (військово-лікарської експертизи) для визначення придатності за станом здоров'я до військової служби, вчинене особою, уповноваженою на проведення такого медичного огляду (військово-лікарської експертизи), що призвело до призову громадянина на військову службу, який не

підлягає такому призову (прийняттю, направленню) за станом здоров'я відповідно до закону, а так само призвело до звільнення від призову (прийняття, направлення) громадянина або до звільнення громадянина з військової служби за станом здоров'я (стаття 337-1 КК); порушення військовою службовою особою порядку призову (прийняття) громадянина на військову службу, що призвело до призову (прийняття) на військову службу громадянина, який не підлягає такому призову (прийняттю) відповідно до закону, або незаконного звільнення громадянина від призову (прийняття) на військову службу (стаття 426-2 КК); доповнити пункт 1 примітки до статті 368-5 КК положеннями щодо визнання суб'єктами незаконного збагачення голів, їх заступників, членів та секретарів позаштатних постійно діючих військово-лікарських комісій або лікарсько-льотних комісій.

Основна частина. У контексті запровадження підстав кримінальної відповідальності за окремі види порушень у сфері забезпечення призову та мобілізації вважаємо за доцільне зазначити таке.

1. Особливе місце в механізмі кримінальної законотворчості належить підставам криміналізації, які містять пряму вказівку на обмеження, пов'язані з якістю запровадження нових норм. Реформування кримінального законодавства передбачає трансформацію окремих злочинів у кримінальні проступки, а також обмеження сфери застосування покарань, пов'язаних із позбавленням волі. Зміна кримінального закону в бік розширення сфери його дії чи посилення відповідальності має здійснюватися за принципом крайньої необхідності й обґрунтованості, адже КК – це комплексний нормативно-правовий акт, основним завданням якого є правове забезпечення охорони прав і свобод людини та громадянина, власності, громадського порядку та громадської безпеки, довкілля, конституційного устрою України від кримінально-протиправних посягань, забезпечення миру й безпеки людства, а також запобігання кримінальним правопорушенням, *а не вирішення окремих проблем конкретних суспільних відносин.*

Наведена в пояснювальній записці мотивація на кшталт: «встановлено випадки призову громадян на військову службу, які не підлягали такому призову відповідно до закону, безпідставного надання відстрочок, непритягнення до відповідальності осіб, що ухиляються від призову, ненаправлення до органу досудового розслідування повідомлення про вчинення кримінального правопорушення громадянами, які не прибули за повістками на відправку в складі команд тощо», «непоодинокими є випадки порушення порядку проведення медичного огляду для визначення придатності до військової служби посадовими особами військово-лікарських комісій, що призводить до порушення прав громадян, ухилення від призову на військову службу або до незаконного звільнення з військової служби військовослужбовців» є поверховою й непереконливою.

2. Виокремлення окремих складів правопорушень, передбачених статтями 337-1, 426-2 КК зумовить конкуренцію кримінально-правових норм, тобто ситуацію так званого надмірного регулювання, яка суттєво ускладнює

кримінально-правову кваліфікацію. Діяння, які пропонується криміналізувати, місять ознаки складів правопорушень, що передбачають відповідальність за підроблення документів, печаток, штампів та бланків, збут чи використання підроблених документів, печаток, штампів (стаття 358 КК), зловживання владою або службовим становищем (стаття 364 КК), службове підроблення (стаття 366 КК), бездіяльність військової влади (стаття 426 КК), перевищення військовою службовою особою влади чи службових повноважень (стаття 426-1 КК).

3. Пропозиція про виокремлення в пункті 1 примітки до статті 368-5 КК голів, їх заступників, членів та секретарів позаштатних постійно діючих військово лікарських комісій або лікарсько-льотних комісій як суб'єктів незаконного збагачення потребує уточнення.

Засадничими положеннями кримінально-правової законотворчості є забезпечення термінологічної презумпції закону про кримінальну відповідальність, зокрема в частині змісту поняття спеціального суб'єкта корупційних кримінальних правопорушень як особи, яка порушує свої службові обов'язки з метою тим чи іншим способом задовольнити власні інтереси, або інтереси інших осіб, усупереч принципам і завданням публічної служби.

Відповідно до частини третьої статті 18 КК, примітки 1 до статті 364 КК службовими особами є особи, які постійно, тимчасово чи за спеціальним повноваженням здійснюють функції представників влади чи місцевого самоврядування, а також постійно чи тимчасово обіймають в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах чи організаціях посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських функцій, або виконують такі функції за спеціальним повноваженням, яким особа наділяється повноважним органом державної влади, органом місцевого самоврядування, центральним органом державного управління зі спеціальним статусом, повноважним органом чи повноважною службовою особою підприємства, установи, організації, судом або законом.

Згідно із приписами примітки 1 до статті 364 КК таке розуміння службової особи поширюється на положення статті 368-5 КК. Проте, відповідно до примітки 1 статті 368-5 КК, суб'єктом незаконного збагачення є особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, зокрема зазначені в пункті 1 частини першої статті 3 Закону України «Про запобігання корупції». Примітка 1 до статті 364 КК та примітка 1 до статті 368-5 КК конкурують між собою як загальна та спеціальна норми, що зумовлює необхідність їх удосконалення.

Варто зазначити, що в галузевому антикорупційному законодавстві (примітка до статті 51-3 Закону України «Про запобігання корупції») є розмежування осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування відповідно до змісту та обсягу їх повноважень. Тому, ознаки спеціального суб'єкта можуть бути критерієм, що дозволить диференціювати кримінальну відповідальність за незаконне збагачення залежно від того, чи є винна особа «службовою особою», «службовою особою, яка займає

відповідальне становище», чи «службовою особою, яка займає особливо відповідальне становище».

Крім цього, в пункті 1 частини першої статті 3 Закону України «Про запобігання корупції» йдеться про осіб, які безпосередньо перебувають на посадах, пов'язаних із виконанням функцій держави або місцевого самоврядування. Водночас відповідно до положень частини першої статті 50 Закону України «Про запобігання корупції» повна перевірка декларації може відбуватися в період здійснення суб'єктом декларування діяльності, пов'язаної з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, а також протягом трьох років після припинення такої діяльності.

Отже, з метою забезпечення ефективного функціонування системи запобігання корупції в Україні суб'єктами кримінального правопорушення, передбаченого статтею 368-5 КК України, доцільно визнати не лише осіб, які здійснюють діяльність, пов'язану із виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, а також осіб які припинили таку діяльність три роки тому.

4. Положення щодо набрання чинності Законопроекту не враховують приписів Конституційного Суду України, викладених у Рішенні від 15 квітня 2020 року № 2-р(П)/2020, де зазначено, що відповідно до принципу верховенства права важливо передбачити розумний часовий проміжок між офіційним оприлюдненням закону й набранням ним чинності.

Висновок. Запобігання порушенням законодавства про оборону, мобілізаційну підготовку та мобілізацію, вчиненим керівниками територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки, головами та членами військово-лікарських комісій, зумовлює необхідність якісного реформування мобілізаційної системи та удосконалення галузевого законодавства.

*Дослідницька служба
Верховної Ради України*

*Цей документ підготовлений Дослідницькою службою Верховної Ради України як довідковий інформаційно-аналітичний матеріал. Інформація та позиції, викладені в документі, не є офіційною позицією Верховної Ради України, її органів або посадових осіб. Цей документ може бути цитований, відтворений та перекладений для некомерційних цілей за умови відповідного посилання на джерело.